

TVOJA PRAVA

ZDRAVLJE
I ZDRAVSTVENA
ZAŠTITA

Projekat finansira
Evropska unija

KANCELARIJA ZA SARADNJU
SA CIVILNIM DRUŠTVOM

Centar za prava deteta

TVOJA PRAVA

**ZDRAVLJE
I ZDRAVSTVENA
ZAŠTITA**

Izdavač

Centar za prava deteta
Dobračina 29/3A
11000 Beograd
www.cpd.org.rs

Za izdavača

Ines Cerović, direktorka Centra za prava deteta

Urednik svih izdanja

Ines Cerović

Autori

Tim Centra za prava deteta sa konsultantima

Dizajn

Rastko Toholj

Štampa

Igam, Beograd

Tiraž 500

ISBN 978-86-83109-85-2

Štampano 2019. godine

CIP – Katalogizacija u publikaciji Narodna biblioteka Srbije, Beograd

342.726-053.2(035.053.2) / 364.69-053.2(035.053.2) / Tvoja prava – zdravlje i zdravstvena zaštita / autori Tim Centra za prava deteta sa konsultantima / urednik Ines Cerović / Beograd : Centar za prava deteta, 2019 / Beograd : Igam / 16 str. : ilustr. ; 22 x 22 cm / „Ova publikacija je objavljena u okviru projekta „Pravo deteta da se njegov glas čuje.“ -> kolofoin / Tiraž 500 / ISBN 978-86-83109-85-2 / a) Prava deteta – Priručnici b) Deca – Zdravstvena zaštita – Priručnici / COBISS.SR-ID 274009612

Svi pojmovi koji su u tekstu upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Zahvaljujemo se svima koji su učestvovali i doprineli procesu izrade ove publikacije – sudijama osnovnih, viših, apelacionih sudova i Vrhovnog kasacionog suda, stručnjacima centara za socijalni rad, centara za porodični smeštaj i usvojenje, domova za decu, Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu, profesorima Fakulteta političkih nauka – Odeljenja za socijalnu politiku i socijalni rad, Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, stručnjacima zdravstvenih ustanova, predstavnicima zaštitnika pacijenata iz više gradova, škola, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Zaštitnika građana Republike Srbije, Pokrajinskog zaštitnika građana, relevantnih ministarstava, međunarodno priznatim stručnjacima i predstavnicima drugih institucija i organizacija civilnog društva, a posebno deci i mladima.

Ova publikacija je objavljena u okviru projekta „Pravo deteta da se njegov glas čuje“ koji finansira Evropska unija u okviru Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava, a sufinansira se iz budžeta Republike Srbije, uz podršku Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom. Sadržaj i stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove Evropske unije i Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom.

KONVENCIJA O PRAVIMA DETETA - ŠTA JE TO?

Konvencija o pravima deteta je najvažniji međunarodni ugovor koji predviđa da sva deca – devojčice i dečaci do 18. godine imaju prava.

ŠTA SU PRAVA?

Svako ima prava i svako treba da poštuje prava drugih. Na taj način možemo da živimo u bezbednom i srećnom društvu.

Odrasli često govore da prava deteta povlače sa sobom i neke obaveze. Važno je da znaš da tvoja prava niko ne može da ukine. To ne znači da imaš slobodu da se ponašaš kako želiš ne vodeći računa o pravima drugih – tvoja obaveza je da poštuješ zakone i pravila sredine u kojoj živiš ili u kojoj se nađeš.

UPOZNAJ SE SA ČETIRI PRINCIPA KONVENCIJE O PRAVIMA DETETA:

1

NEDISKRIMINACIJA – to znači da sva deca imaju ista prava, da su jednaka i ravnopravna, bez obzira da li su u pitanju devojčice ili dečaci, bez obzira koja im je boja kože, odakle su poreklom, ko su im roditelji, da li imaju neki invaliditet ili smetnju u razvoju, da li znaju jezik koji se govori tu gde žive, koje su vere i slično.

2

PRAVO NA ŽIVOT, OPSTANAK I RAZVOJ – to znači da svako dete ima prava da bude to što jeste, da ima pristojan i dobar život, a odrasli treba da podrže decu i da im obezbede da rastu i da se razvijaju u miru.

3

PARTICIPACIJA – to znači da odrasli treba da pitaju decu o svim stvarima koje su deci važne, da treba da ih saslušaju i da mišljenja dece uvažavaju.

4

NAJBOLJI INTERES DETETA – to znači da roditelji i drugi odrasli moraju uvek da vode računa o tome kako njihove odluke utiču na decu i da one budu u njihovom najboljem interesu. Najbolje je kad odrasli i deca zajednički dođu to toga šta je u najboljem interesu deteta u svakoj situaciji.

Veoma je važno da znaš da je **svako NASILJE zabranjeno** – to znači da niko ne sme da te vređa i maltretira ili da bude nasilan prema tebi na bilo koji način (da viče na tebe, da te udara, da te ponižava, da te naziva pogrdnim imenima i sl.) Nasilje može da ima različite oblike – vređanje, ismevanje, udaranje, fizičko kažnjavanje, telesno povređivanje, isključivanje iz društva i aktivnosti, seksualno uznemiravanje, neželjene i uvredljive SMS poruke, mejlovi, objave na društvenim mrežama, uključujući i fotografisanje bez tvoje dozvole.

DISKRIMINACIJU MOŽEŠ DA PRIJAVIŠ

Za diskriminaciju je nadležna institucija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Ukoliko želiš da prijaviš diskriminaciju to možeš uraditi putem mejla ili da pošalješ prijavu putem pošte. Važno je da opišeš šta se dogodilo, da ostaviš svoj kontakt i da se potpišeš. Više informacija možeš ako pozoveš i raspitaš se na brojeve telefona **011/243 80 20** i **011/243 64 64**. Njihova adresa je Bulevar kralja Aleksandra 84, 11000 Beograd.

NASILJE MOŽEŠ DA PRJAVIŠ:

Policiji:

- putem opšteg broja, koji je i besplatan: **192**
- na broj telefona najbliže policijske stanice u tvojoj blizini
- možeš direktno otići u prostorije policije
- na poseban SOS telefon: **0800/100 600**
- na besplatan poziv: **0800/011 011** radnim danima od 10 do 19h

Centru za socijalni rad - nasilje možeš prijaviti telefonom, dolaskom u centar ili pisanim putem (poštom ili mejlom). Nasilje treba prijaviti centru koji je u tvojoj blizini, ili najbližem centru u mestu gde se ono dogodilo.

U školi:

- možeš da se obratiš školskom policajcu, psihologu, pedagogu, nastavniku, direktoru, nekome u koga imaš poverenja
- postoji telefonska linija koju možeš da pozoveš u vezi sa prijavom nasilja i diskriminacije **0800/200 201** ili **0800/201 201**

Treba jasno da objasniš šta se desilo, a ta osoba je u okviru svog posla dužna da ti pruži neophodnu pomoć.

Zdravstvenoj ustanovi:

- ukoliko odeš u Dom zdravlja, možeš reći svom lekaru.

Ukoliko osetiš potrebu da razgovaraš sa stručnom i poverljivom osobom i potreban ti je savet, a želiš da ostaneš anoniman, odnosno da niko ne sazna da se radi o tebi, možeš besplatno pozvati broj **116 111**. To je usluga telefonskog savetovanja (Nacionalna Decija Linija) koja svoj deci u Srbiji omogućava da u bilo kom trenutku dobiju savetodavnu podršku. Pozivi na broj **116 111** NADEL linije su besplatni, anonimni i poverljivi, a savetnike za razgovor je moguće dobiti u bilo koje vreme. Takođe ih možeš kontaktirati putem ovog linka <http://nadel-decijalinija.org/kontakt/>.

Nasilje na internetu - Možeš da se obratiš nacionalnom kontakt centru za bezbednost dece na internetu ukoliko želiš da dobiješ savete iz oblasti bezbednosti na internetu ili uputiš prijavu ugrožavanja bezbednosti dece na internetu na broj telefona 19833, slanjem mejla na adresu bit@mtt.gov.rs ili putem elektronske prijave na portalu www.pametnoibezbedno.gov.rs.

Tekst koji je pred tobom pomoći će ti da ostvariš svoje pravo na participaciju kada se donose odluke koje te se tiču.

Mogućnost slobodnog izražavanja je bitna u životu svakog deteta. To znači da dete ima pravo da slobodno kaže šta želi i šta mu je važno i da se ne plaši da izrazi svoje mišljenje u različitim situacijama, kao na primer, u školi, kod lekara, u porodici, hraniteljskoj porodici ili domu za decu i u sudu.

Odrasli treba da te saslušaju i tvoje mišljenje uvažavaju i to je obaveza po Konvenciji o pravima deteta. Pokaži im da znaš na šta imaš pravo i insistiraj da dobiješ informacije koje će ti pomoći da izgradiš svoje mišljenje, i svaku drugu pomoć i zaštitu. **Nauči svoja prava!**

Svako dete ima pravo na najviši mogući standard zdravlja i zdravstvene zaštite. U ovoj publikaciji možeš da saznaš koja su tvoja prava kada si u kontaktu sa zdravstvenim radnicima. Zdravstveni radnici su: lekari različitih specijalizacija, medicinske sestre, medicinski tehničari i drugi. Nekada je u pitanju sistematski pregled ili vakcinacija, a ponekad se desi da se razbolimo i da nam je potrebno lečenje.

Kod zdravstvenih radnika nam je potrebna **zdravstvena knjižica** (kartica zdravstvenog osiguranja). Zdravstvenu knjižicu dobijaš preko roditelja ili druge osobe koja brine o tebi. Potrebno je da zdravstvena knjižica bude overena, o čemu se takođe brinu odrasli. Ipak, neka deca nemaju zdravstvenu knjižicu i zato je važno da znaš da u našoj zemlji **svako dete ima pravo da ide kod lekara i kada nema zdravstvenu knjižicu** i bez obzira da li mu je zdravstvena knjižica overena. **Zdravstveni radnici treba da se ponašaju prema tebi sa poštovanjem, da budu ljubazni i da pažljivo saslušaju zbog čega si došao, kao i da saslušaju tvoje mišljenje o svemu što je važno u vezi sa tvojim zdravstvenim stanjem tako da se ti osećaš prijatno.**

PRAVO NA IZABRANOG LEKARA

Svako ima pravo na svog **izabranog lekara** (pedijatra, stomatologa, ginekologa). Uglavnom će lekara izabrati za tebe tvoji roditelji. Treba da znaš da izabrani lekar može da se promeni, ukoliko iz bilo kog razloga nisi zadovoljan time kako se odnosi prema tebi. O tome možeš da porazgovaraš sa roditeljima i objasniš zašto želiš da ideš drugom lekaru.

O nekim stvarima koje te zanimaju u vezi sa zdravljem možeš da pričaš sa svojim drugarima i drugaricama. Međutim, uvek je dobro da se posavetuješ sa nekim odraslim. Treba da imaš poverenja u roditelje ili druge osobe koje o tebi brinu, posebno kada je tvoje zdravlje u pitanju. Veoma je važno da brineš o svom zdravlju.

KAKO DA SE BRINEŠ O SVOM ZDRAVLJU

Biti zdrav ne znači samo da nisi bolestan. To znači da treba da se brineš o sebi, o tome kako živiš, da li dovoljno vremena provodiš napolju, da li se baviš nekim sportom, da li se zdravo hraniš i slično. Na primer, pušenje, alkohol i uzimanje droga pogubno utiču na tvoje zdravlje i veoma je opasno da se koriste ili uzimaju.

Imaš pravo da od zdravstvenog radnika dobiješ na vreme informacije o svom zdravlju. Deca koja ne razumeju dobro jezik imaju pravo na prevodioca, a deca koja ne čuju imaju pravo na tumača za znakovni jezik.

Važno je da znaš da imaš i određene obaveze u vezi sa svojim zdravljem. Na primer, treba da slušaš savete lekara i drugih zdravstvenih radnika i da se ponašaš u skladu sa uputstvima koje ti daju (da piješ lekove, dolaziš na kontrole i slično).

Važno je da brineš i o svom seksualnom zdravlju i da si obavešten na jeziku i na način koji razumeš o planiranju porodice, kontraceptivnim sredstvima, opasnostima rane trudnoće i seksualno prenosivih bolesti. Zato je važno da nemaš nezaštićene seksualne odnose – ne samo zbog moguće trudnoće, već i zbog različitih bolesti koje se prenose seksualnim putem. Ukoliko želiš da saznaš više o ovim temama, raspitaj se u domu zdravlja o tome gde je **savetovalište za mlade**. U savetovalištu možeš da dobiješ odgovore na pitanja koja te zanimaju.

PRAVO DA BUDEŠ OBAVEŠTEN

Imaš pravo da učestvuješ u svom lečenju, što znači da imaš pravo da tražiš objašnjenja koja možeš da razumeš o sledećem:

- 1) od čega si bolestan i koliko će to stanje trajati;
- 2) o tome kako se planira tvoje lečenje, da li treba npr. da primaš injekcije ili neke tablete, da li treba da ideš na neke vežbe, da li takav način lečenja može da izazove neku posledicu, kao i da li može da bude nekih posledica ako ne želiš da se lečiš na način koji ti je predložen;
- 3) da li će to lečenje boleti;
- 4) da li postoji još neki način da se tvoja bolest izleči;
- 5) kako će tvoj život izgledati nakon lečenja, odnosno, da li će se nešto u tvom životu promeniti;
- 6) da li će lekovi imati neka štetna dejstva, da li će ti npr. biti muka od nekog sirupa ili tablete i koliko će to trajati.

Treba da znaš da zdravstveni radnik može da obavesti i tvoje roditelje o svemu ovome, ukoliko su stvari komplikovane i ukoliko je potrebno da se neko od odraslih uključi.

Zapamti da imaš pravo na **poverljivo savetovanje sa zdravstvenim radnikom**. Dobro bi bilo da imaš dovoljno poverenja u roditelje i da se sa njima dogovaraš o svemu, ali treba da znaš da imaš pravo na poverljivo savetovanje bez pristanka i prisustva roditelja, ukoliko je to u tvom najboljem interesu.

Važno je
da ti se obezbedi
da slobodno izneseš
svoje mišljenje u atmosferi
uzajamnog poštovanja,
poverenja
i tolerancije.

Ako ti i dalje
nešto ne bude jasno,
slobodno pitaj da ti se
dodatno objasni
i insistiraj da ti to
bude jasno.

O čemu se TI PITAŠ KADA NAPUNIŠ 15 GODINA

Kako rasteš, tako se u tvom životu menjaju razne stvari. Što se tiče prava na zdravlje i zdravstvenu zaštitu, bez obzira da li je u pitanju lečenje ili savetovanje, određena prava možeš da ostvariš samostalno

kada napuniš 15 godina. Na primer, od kada napuniš 15 godina, imaš pravo da samostalno daš pristanak na predloženu medicinsku meru. Treba da znaš da ukoliko se ne složiš sa tim što ti je predloženo, biće pozvani tvoji roditelji i oni mogu da daju saglasnost.

U domu zdravlja u kom se lečiš imaš svoj **zdravstveni karton**, a u bolnici **istoriju bolesti**.

U ovim dokumentima se nalaze sve važne informacije o tebi i tvom zdravstvenom stanju.

Tu su podaci o vakcinama koje si primio, kada si dolazio na sistematske preglede, od čega si bolovao, kako si lečen i slično. To su veoma poverljivi podaci i ti imaš pravo da vidiš i znaš šta piše u njima.

Imaš pravo na poverljivost podataka koji se nalaze u tvojoj medicinskoj dokumentaciji – kada napuniš 15 godina, zdravstveni radnik mora da te pita da li se slažeš da tvoji roditelji mogu da vide podatke iz tvoje medicinske dokumentacije. Važno je da znaš da će tvoji roditelji biti obavešteni šta se dešava sa tobom i tvojim zdravljem u ozbiljnim situacijama (npr. neka zarazna bolest, hronično oboljenje), bez obzira da li se sa tim slažeš.

Kome DA se OBRATIŠ AKO IMAŠ PROBLEM

SAVETNIK
PACIJENATA

Na kraju, važno je da znaš ko može da ti pomogne ukoliko imaš bilo kakav problem u vezi sa posetama zdravstvenim radnicima ili ti je potreban savet kako da ostvariš neko svoje pravo., Kada je u pitanju grad Beograd, možeš da se obratiš ili da uložiš prigovor **Savetniku za zaštitu prava pacijenata** na broj **011/360 56 34** ili da odeš u **Sektor za zaštitu prava pacijenata** koji se nalazi u Beogradu, u ulici **Tiršova br. 1**, u vremenu od 7:30 do 15:30 časova. Ako želiš, možeš Savetniku pacijenata i da pišeš na i-mejl: **savetnik.pacijenata@beograd.gov.rs**

Za druge gradove informaciju o tome gde se nalazi tvoj savetnik pacijenata možeš dobiti u opštini na čijoj teritoriji se nalazi dom zdravlja ili bolnica gde se lečiš.